

Fóris Ágota – B. Papp Eszter

A felsőoktatás terminológiája – referenciaművek és adatbázisok¹

Kutatásunk célja a humán területen belül az oktatásterminológia szakterület referenciaművekkel való ellátottságának vizsgálata. A tanulmányban megvizsgáljuk az oktatásterminológia magyarországi és európai uniós szervezeti és oktatási környezetét, és azt, hogy jelenleg milyen glosszáriumok, szótárak, illetve adatbázisok találhatóak a témakörben, és ezek milyen nyelveken tartalmazzák oktatásterminológiát. Megállapítjuk, hogy az oktatásterminológia terminusait magyar nyelven kizárólag a magyar vonatkozású glosszáriumok és szótárak tartalmazzák.

1. Bevezetés

Nyelv és kultúra összetartozik, elválaszthatatlan egymástól. A hungarológia a magyar nyelv és kultúra értékeinek komplex közvetítése tudományközi és kultúraközi szintézisben (Szűcs, 2002, Szűcs 2019). Az anyanyelv az identitás, a kommunikáció és a megismerés eszköze, az anyanyelv használatához való joggal pedig akkor tud egy közösség megfelelően élni, ha minden fontos kommunikációs területen és regiszterben adottak a nyelvhasználat feltételei. A köznyelv és a szaknyelvek területén egyaránt fontos például a megfelelő szótári infrastruktúra biztosítása, napjainkban ez már elsősorban az online elérhető referenciaművek, például egy-nyelvű és többnyelvű terminológiai adatbázisok építését és hozzáférhetővé tételét előfeltételezi. A terminológia széleskörű hozzáférhetőségének biztosítása ellenőrzött terminológiai adatokat tartalmazó nyilvános adatbázisok építésével valósulhat meg. Az online, nyilvánosan elérhető anyanyelvi terminológiai háttér biztosítja a digitális stratégiák anyanyelven való hozzáféréseinek a feltételeit, egyben a digitális oktatást is.

A számos fontos és feldolgozandó tárgykör (domén) közül az egyik legaktuálisabbnak és legszükségesebbnek az oktatásterminológia témája látszik. Ahogy a magyar terminológiastratégiával foglalkozó tanulmányok megállapítják, a stratégiaileg fontos tárgykörök terminológiáját a legcélszerűbb nyilvános terminológiai adatbázisban közzétenni (lásd pl. Benő–Péntek 2019, Fóris–Bölcskei 2019, Tamás 2019). Megítélésünk szerint az oktatásterminológia ilyen stratégiai területnek tekinthető és tekintendő. Egy korábban megjelent írásunkban kifejtettük és bemutattuk, hogy szükségesnek látunk egy angol és magyar, továbbá a határon túli területek hivatalos nyelveinek (román, szlovák, ukrán, horvát, német) terminusait tartalmazó oktatási terminológiai adatbázis létrehozását, és ebben az írásban bemutattuk az adatbázis tervét is (B. Papp–Fóris 2018). Egy oktatásterminológiai adatbázis létrehozása az egyetemek, kutatóintézetek számára egyaránt hasznos volna, egyúttal segítené a határokon átívelő egyesületek, tanácsok, kutatók, ipari és gazdasági szakemberek, valamint a hiteles fordítással foglalkozók rendszeres kommunikációját.

Kutatásunk célja tehát a humán területen belül az oktatásterminológia szakterület referenciaművekkel való ellátottságának vizsgálata. Megvizsgáljuk az oktatásterminológia magyarországi és európai uniós szervezeti és oktatási környezetét, és azt, hogy jelenleg milyen glosszáriumok, szótárak, illetve adatbázisok találhatóak a témakörben, és ezek milyen nyelveken tartalmazzák oktatásterminológiát.

---

¹ A tanulmány elkészítését a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kara „Interkulturális transzferjelenségek és a (mű)fordítás című projekt; Fordítás és terminológia kapcsolata: a terminológia szerepe az interkulturális transzfer folyamatában című alprojekt” című kutatási pályázata támogatta.

A kutatás módszere forráselemzés. Átnéztük az Európai Unió, a Magyar Kormány és a magyar egyetemek azon weboldalait, amelyek az oktatásterminológiával kapcsolatos információkat és/vagy szójegyzékeket, szótárakat vagy adatbázisokat tartalmaznak, az ezeken található válogatott adatokat tesszük közzé és értékeljük ebben a tanulmányban.

2. Európai és magyar szervezetek, amelyek az oktatási terminológiához kapcsolhatók

Az oktatásterminológia kérdésköre sokakat érint: diákokat, szülőket, oktatókat, intézményeket és alkalmazottaikat. Az oktatásterminológia szempontjából két fő részre oszthatjuk a terminológiát: az *oktatás* és az *oktatásszervezés* terminológiája. Ez magába foglalja a közoktatást és a felsőoktatást, és az ezeken kívüli (tanfolyami) képzés terminológiai kérdéskörét egyaránt.

A *felsőoktatásban* a Bologna-rendszer bevezetésével az európai országok folyamatosan csatlakoztak az Európai Felsőoktatási Térséghez (*European Higher Education Area*),² ezzel együtt bevezették a három szintű (BA/BSc, MA/MSc, PhD/DLA) lineáris képzési rendszert a felsőoktatásban; Magyarország 2005-ben csatlakozott a Bologna folyamathoz (252/2004 Kormányrendelet). Ez megkívánta a felsőoktatás fogalmi és terminológiai rendszerének a harmonizációját is. Az egész szabványosítási rendszert a *European Association for Quality Assurance in Higher Education* felügyeli, ennek magyar tagja a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB).

A külföldi oklevelek és képesítések magyarországi elismertetését, valamint a tanulmányokat külföldön folytatni kívánók vagy külföldön munkát vállalók számára a magyar oklevelekről a hatósági bizonyítvány kiállítását az Oktatási Hivatal végzi, ennek megfelelő részlege a 2007-ben alakult Magyar Ekvivalencia és Információs Központ (MEIK) (oktatas.hu). A MEIK az Emberi Erőforrások Minisztériuma keretében működik³, bár 2018-ban a Kormány új minisztériumot hozott létre, és a felsőoktatással, innovációval és szakképzéssel kapcsolatos ügyeket az Innovációs és Technológiai Minisztériumhoz helyezte át.

Az ENIC (*European Network of Information Centres*) hálózat nemzeti információs központokból áll. Ezen központok feladata információ és tanácsadás a következő területeken: külföldi diplomák vagy más akadémiai vagy szakmai végzettségek elismerése; az egyén saját országa és más európai országok oktatási rendszerei; külföldi tanulmányi lehetőségek, diákhitel, ösztöndíjak, mobilitáshoz és egyenértékűséghez kapcsolódó gyakorlati kérdések.

A NARIC (*National Academic Recognition Information Centres*) hálózatot 1984-ben hozták létre. A hálózat célja az oklevelek, és az Unió tagállamaiban, a Gazdasági Térség, valamint Közép- és Kelet-Európában tanulással eltöltött időszakok felsőoktatási elismertetésének javítása. Az ENIC-NARIC hálózat magyarországi képviselője az Oktatási Hivatal MEIK főosztálya (<http://europass.hu/vegzettsegek-elismertetese>).

A különböző tagállamok közötti átjárhatóságot, az egyének mobilitását segíti az Europass oklevélmelléklet (*Europass Diploma Supplement*; europass.hu). Célja kettős: egyrészt érthetővé teszi a magyar oktatási rendszerben szerzett végzettségeket a külföldi munkaadók és továbbképző intézetek számára, másrészt a külföldön szerzett végzettségeket a hazai munkaadók számára. Europass oklevélmelléklet Magyarországon 2006 márciusa⁴ óta igényelhető, a felsőoktatási intézmények angol (és magyar) nyelven állítják ki, de más nyelveken is kérhető. Az oklevélmelléklet részletesen ismerteti az adott képzésbe való belépési követelményeket, az elvégzett kurzusokat, a megszerzett készségeket és kompetenciákat és a vizsgaeredményeket, valamint bemutatja a kibocsátó ország felsőoktatási rendszerét.

² Részletesen lásd: European Higher Education Area and Bologna Process, <http://www.ehea.info/>

³ <http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma>

⁴ <http://www.nefmi.gov.hu/oklevelmelleklet/2006-marcius-1-jetol>

A felsőoktatási, szakképző és más oktatási intézményeken és állami hivatalokon kívül a hiteles fordítások készítése során van még szerepe annak, hogy létezik-e harmonizált terminológiai szójegyzék vagy adatbázis az oktatásterminológia témájában, amelynek alapján a fordítások egységes terminológia alapján készülhetnének. Az oklevelek idegen nyelvről magyar nyelvre történő hiteles fordítását az OFFI Zrt. végezheti Magyarországon,⁵ munkatársaik a hiteles fordításról írott tanulmányukban az oktatásterminológiát hozzák egy példaként a fordítási nehézségekre, pontosabban a terminológiai munkafolyamat időigényességére:

„Az oktatás területe pedig azzal együtt, hogy a harmonizáció iránti igény már évtizedekben mérhető múltra tekint vissza, a számos országspecifikus fogalom miatt továbbra is számtalan kihívást tartogat a nyelvi szakértők számára. Gondoljunk csak a legismertebb egységesítésre és harmonizálásra kidolgozott területekre, mint a közismert nevén bolognai folyamatnak nevezett kezdeményezés a felsőoktatás területén vagy legalább ennyire köztudott a nyelvismeret szintjeinek egységesítése (lásd Közös Európai Referenciakeret), amelyek valóban megkönnyítették a beazonosítást és az egységes használatot. Ezzel ellentétben az egy-egy országhoz, nemzeti oktatási rendszerhez kötődő fogalmak továbbra is megnehezítik a szakfordítók munkáját, mint például az egyedi érdemjegyek, iskolatípusok, bizonyítványok és oklevelek, a doktori fokozatok odaítélésének különböző feltételei és az oktatók egyetemi fokozatainak megnevezése.” (Tamás és mtsai. 2020)

A tanulmány szerzői azt tanácsolják, hogy a fordítók keressenek megbízható forrásból leírást vagy definíciót, például olyat, amely hazai vagy nemzetközi szervezetek honlapjain található meg, vagy pedig konzultáljanak a MEIK munkatársaival. Ahogy azonban a 3.1.1. pontban leírjuk, ez a szervezet sem használ terminológiai szójegyzéket vagy adatbázist a mindennapi munkája során.

3. Terminológiai szójegyzékek, szótárak, adatbázisok az oktatás területén

Mivel az oktatás és az oktatásszervezés szabványosítása szükségessé teszi a terminológia egységesítését, szabványosítását is, azt feltételezhetnénk, hogy – legalábbis a Bologna-rendszerhez csatlakozó országok esetében – ez a terminológiai szabványosítás teljes egészében megtörtént, és elérhetők olyan nemzetközi, európai, illetve nemzeti adatbázisok, amelyek az Európai Unió hivatalos nyelvein tartalmazzák ezt a felsőoktatási terminológiát. Meglepő módon azonban nem sikerült ilyen érvényes terminológiai adatbázist vagy adatbázisokat találnunk.

A mindennapi munkánk során az a tapasztalatunk, hogy az egyes magyarországi egyetemek kidolgoztak a maguk számára kétnyelvű (általában magyar–angol) szójegyzékeket, és azokat használják a mindennapi munka során. Például a munkahelyünk, a KRE is kiadott belső használatra ilyen kétnyelvű oktatásmenedzsment-terminológiai szójegyzéket; más egyetemek a honlapjukon nyilvánosan elérhető formában tettek közzé ilyen kétnyelvű szójegyzéket, például az ELTE-nek is van saját, angol–magyar oktatás-terminológiai glosszárúma (lásd a 3.1. pontban).

A Bologna-rendszer magyarországi bevezetését követően 2009-ben, amikor az első kétnyelvű diplomákat kezdték az egyetemek kiadni, kiderült, hogy a magyar nyelvű diplomák angol nyelvű fordításai sokszor hibásak, vagy egyszerűen csak eltérnek egymástól (lásd pl. <https://index.hu/belfold/2009/07/08/diploma/>). A negatív sajtóvisszhangot tapasztalva, ekkor kezdtek az egyes egyetemek belső szójegyzékeket készíteni a diplomák szövegének angol nyelvű egységesítése céljából.

Ahogy az előző pontban már írtunk róla, a diplomák mellé oklevélmellékletet is kiadhatnak az egyetemek angol nyelven. 1994 óta létezik az EU-ban oklevélmelléklet (*Diploma*

⁵ „A jogszabályi előírás értelmében az OFFI Zrt. jogosult az idegen nyelvű dokumentumokról hiteles másolat készítésére”. <https://www.offi.hu/hiteles-forditas/hiteles-forditas>

Supplement, DS) ma is használt egységes, angol nyelvű változata, amely a tanulmányi kötelezettségek legfontosabb adatairól és a tanulmányi eredményekről nyújt tájékoztatást. Ezt 2007-től minden magyar egyetem kiadhatja a diák kérésére angol nyelven is.

A magyarországi *Diploma Supplement* kiadásáról, a vonatkozó jogszabályokról a Nemzeti Erőforrás Minisztériumban kiadott „A 2004. március 22-én kelt 11.599/2004. számú körlevél” (<http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatas/dokumentumok/2004-marcius-22-en-kelt> [archív weboldal]) ad részletes tájékoztatást. Ennek a körlevélnek van öt melléklete, ezek közül három a felsőoktatásban használt fogalmak magyar és angol nyelvű szójegyzéke, vagyis ebben találjuk az oktatási terminológiát (ezzel részletesen a 3.1. fejezetben foglalkozunk).

Létezik továbbá egy részletes kézikönyv, amely a korábbi oktatási minisztérium honlapjáról tölthető le⁶, de magán a dokumentumon sem a szerző, sem a kiadó nincs feltüntetve, és dátum sincs rajta (a file címéből következtethetünk arra, hogy 2003 májusi). A bevezetésben meghatározzák a célcsoportot: „Az oklevélmelléklet kézikönyv olyan intézmények számára készült, melyek az eredeti oklevél mellé mellékletet szándékoznak kiadni.” Felsőoktatási intézményeken túl tehát egyéb képzőintézményeknek és szakmai testületeknek is szüksége lehet rá, valamint hasznos lehet azok számára is, akik külföldi végzettséget igazoló okmányokat bírálnak el. Ezt úgy értelmezzük, hogy a kézikönyvet a teljes magyar felsőoktatásnak és a képzőrendszernek szánták. Az oktatási minisztérium 2004-ben levélben⁷ tájékoztatta is a felsőoktatási intézményeket a kézikönyv elérhetőségéről, valamint az oklevélmelléklet kiállításának részleteiről.

A kézikönyv szerzői nyilvánvalóan tisztában voltak a pontos kifejezések használatának jelentőségével, hiszen a negyedik fejezetben szerepel egy angol–magyar kétnyelvű szójegyzék és a 33 felsorolt ekvivalenspár magyarázata. Ennek létjogosultságát is megfogalmazták: „Fontosnak tartottuk ezt is elkészíteni, mivel a képesítések továbbtanulás, illetve a szakma gyakorlásának céljából történő elismerésének területén gyakran előfordulnak a fogalmak tisztázatlanságából származó tévedések.” A felhasznált forrást is megjelölték: „A szójegyzék részben az 1997-ben Lisszabonban elfogadott „Egyezmény a felsőoktatási képesítések elismeréséről az Európai Régióban” alapján és azzal teljes összhangban készült.” Értékelésünk szerint ez egy fontos lépés az EU-s és a magyar felsőoktatási terminológia összehangolása felé.

Ezzel szemben a dokumentumot nehéz megtalálni az interneten (a kiadó minisztérium is megszűnt, illetve átalakult már), és nincs tudomásunk arról, hogy bármikor is frissítették volna az elmúlt lassan két évtizedben.

Ez nagyon sajnálatos, mert a kézikönyv öt fejezete részletesen ismerteti az oklevélmellékletekkel kapcsolatos tudnivalókat, a formai és tartalmi követelményeket, valamint öt mintát is közöl EU-s tagállamokban (Magyarország, Anglia, Belgium (Flandria), Franciaország és Lettország) kiadott diplomákról és azok angol nyelvű oklevélmellékletéről (kivéve a francia oklevél, amelynek a melléklete is francia nyelvű). Mivel ez a kiválasztás esetlegesnek tűnik, és arról sem esik szó, hogy miért pont ezek az országok és nyelvek kerültek be ebbe a kézikönyvbe, feltételezzük, hogy később bővíteni szándékozták a többi EU-s ország diplomáival, ami valamilyen okból nem következett be.

A továbbiakban kifejezetten csak olyan szótárakat, szójegyzékeket gyűjtöttünk össze, amelyek az oktatás terminológiáját tartalmazzák, nem vizsgáltuk nagyobb szótárak és enciklopédiák szócikkeit.

⁶ http://www.okm.gov.hu/letolt/nemzet/diploma_supplement_20030522.pdf

⁷ http://www.nefmi.gov.hu/letolt/ds/level_az_oklevelmellekletrol_az_intezmenyeknek_20041206_3_szamu_melléklet.pdf

3.1. Magyarországon készült oktatásterminológiai szótárak

3.1.1. A felsőoktatásban gyakran használt angol kifejezések angol megfeleltetése

A korábbi Nemzeti Erőforrás Minisztérium (már archivált) oldalán találtunk egy szójegyzéket 2005-ből, az Oklevélmelléklet (*Diploma Supplement*) kiadásához. Ez az alábbi tematikus fejezetekből áll: szervezeti kifejezések; vezetői funkciók, beosztások; a képzéssel kapcsolatos kifejezések; értékelések, osztályzatok; címek, fokozatok; személynevek írása (pl. tudományos fokozattal rendelkező házas nők nevének írásmódja).⁸

Ugyanezen az archivált weboldalon találunk további fontos szólistákat 2004–2005-ből:

- A magyar felsőoktatás szerkezetének leírása magyarul és angolul – folyó szöveg;
- A magyar felsőoktatásban oktatott egyetemi szintű szakok listája magyarul és angolul – lista;
- A magyar felsőoktatásban oktatott főiskolai szintű szakok listája magyarul és angolul – lista;
- Hitéleti szakok listája magyarul és angolul – lista;
- A Magyarországon kiadandó oklevélmelléklet mintája (PDF);
- A magyar felsőoktatás rövid leírása magyarul és angolul;
- A magyar felsőoktatásban oktatott egyetemi szakok magyar és angol nyelvű listája;
- A magyar felsőoktatásban oktatott főiskolai szakok magyar és angol nyelvű listája;
- A magyar felsőoktatásban használt fogalmak magyar és angol nyelvű szószedete.

A listák közül csak egyet frissítettek, 2007-ben. A többi azóta nem módosították, pedig az elmúlt évtizedben jelentős változások történtek a magyar oktatási rendszerben: például többször módosították a felsőoktatási törvényt, és megváltozott az a kritérium, amely meghatározza a különbséget az egyetemi (vagy egyetemi szintű) és a főiskolai (vagy főiskolai szintű) oktatás között.

Mivel ezek az információk már több mint egy évtizeddel ezelőtti archív oldalról származnak, két évvel ezelőtt, amikor az oktatásterminológiával kapcsolatos vizsgálatokat kezdtük, megkérdeztük a jelenlegi Oktatási Hivatal Magyar Ekvivalencia és Információs Központját, hogy:

- A munkájukhoz használnak-e bármilyen adatbázist vagy szótárt, amely az oktatás és oktatásszervezés terminológiáját tartalmazza?
- Amennyiben igen, ezek nyilvánosan elérhető adatbázisok/szótárak-e, vagy belső listákat használnak?
- Kik készítették ezeket a listákat, és kik hagyták jóvá?
- A MEIK által használt „hivatalos” terminológiai lista elérhető-e külső intézmények, pl. egyetemek számára is?

A MEIK a főosztályvezetőjétől az alábbi választ kaptuk 2018 májusában: „Kérdésére válaszolva szeretném tájékoztatni, hogy munkánk során nem használunk sem olyan adatbázist vagy szótárt, amely az oktatás és az oktatásszervezés terminológiáját tartalmazza, sem „hivatalos” terminológiai listát.”

---

⁸ Kétoldalas minta található az Europass oklevélmelléklet főbb pontjairól a Magyarországon beszélt kisebbségi nyelvek némelyikén (horvát, német, román, szerb és szlovén). A roma nyelvű verziót későbbre ígérték.

3.1.2. *Hungarian–English glossary of academic terms; magyar–angol egyetemi szakkifejezések glosszáriuma*

A lista 2003 óta elérhető az ELTE honlapján, azóta nem frissítették. Készítésének célját a bevezetésben fogalmazza meg a szerkesztő: „Glosszárimumunk célja, hogy az ELTE diákjai, tanárai és hivatalnokai (különösen a bölcsészkarok) az egyetemi szakkifejezéseket egyöntetűen alkalmazzák angol nyelvű levelezésükben, kiadványaikban és fordításaikban”. (<http://seas3.elte.hu/seas/glossary.html>)

Ez a lista több mint 250, a magyar egyetemi oktatásban használt terminust tartalmaz azok angol nyelvű megfelelőjével. Az összeállító – az ELTE neves nyelvésze, fordítója és tanára, Nádasdi Ádám – kifejezetten a brit angol változatot részesítette előnyben. A listára valószínűleg azért volt szükség, mert hiányzik a nemzeti szintű szabványosítás.

3.1.3. *Magyar–angol szakszótár*

Oktatásfejlesztési Observatory Központ. (Budapesti Corvinus Egyetem)

<http://observatory.org.hu/observatory.org.hu/informaciotar/magyar-angol-szakszotar/index.html>

A megnevezése szerint szakszótár, de valójában körülbelül 170 címszót tartalmazó két-nyelvű glosszárimum. Nincs információ az oldalon arról, hogy ki, mikor, hogyan készítette, mi volt a forrása stb. Magáról a központról a bemutatkozó részben ennyit ír az oldal: „Az Oktatásfejlesztési Observatory Központ a Budapesti Corvinus Egyetemen működik az oktatás – ezen belül kitüntetetten a szakképzés és felnőttképzés – fejlesztését szolgáló kutató, információgyűjtő, elemző, fejlesztő és kapcsolatépítő tevékenységet folytató műhelyként.”

3.2. *A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (Kolozsvár) magyar és román nyelvpárú szótárai*

3.2.1. *Román–magyar oktatásterminológiai szótár (Benő és mtsai. 2008), 2. kiadás (2009)*

A szótár a nyelvészeti kutatóállomásként működő Szabó T. Attila Nyelvi Intézetben (Kolozsvár) készült 2004 és 2009 között, szerkesztői Péntek János és Benő Attila. A szótár célja az oktatás terminológiájának egységesítése elsősorban a romániai magyar nyelvhasználat keretein belül. Nyelvi forrásai között a szak- és értelmező szótárak mellett szerepelnek az oktatás és oktatási intézményrendszer szabályozó romániai és magyarországi törvények, román nyelvű pedagógiai szaklapok és internetes nyelvi anyagok. A szótár címszavai között nemcsak oktatással kapcsolatos köznevek, hanem tulajdonnevek (elsősorban intézménynevek) is szerepelnek: általános iskolák, gimnáziumok (minden romániai magyar tannyelvű és magyar tagozatú középiskola román és magyar neve megyék szerinti bontásban, azaz minden olyan középiskola neve, amelyben magyar nyelven vagy magyar nyelven is folyik tanítás), főiskolák és egyetemek nevei.

A szótár három részből áll: az első rész 2300 szócikket tartalmaz; a második rész felsorolja a román nyelven elérhető oktatási programokat, szakirányokat és szakokat a magyar megfelelővel; a harmadik rész pedig tulajdonneveket tartalmaz. A tulajdonneveket (például a magyar nyelvű általános iskolák, szakiskolák, középiskolák megye szerinti nevét, az egyetemek és főiskolák, valamint a pedagógiai intézmények és szervezetek, a különböző karok és tanszékek magyar neveit) azért volt fontos összegyűjteni, hogy a romániai magyar sajtó tudja, hogyan kell hivatkozni ezekre az intézményekre magyar nyelven, mert hivatalos nevük az állam nyelvében, azaz románul szerepel. Ez az újdonság nagyon hasznos a közéletben, hiszen így az újságíróknak és a közéleti személyiségeknek rendelkezésükre áll az intézmények nevének magyar változata, ezáltal egységesen és érthető, beazonosítható módon hivatkozhatnak rájuk.

A szótári megastruktúra a következő: Előszó, Útmutató a szótár használatához című rövid fejezet, rövidítések jegyzéke, a felhasznált szakirodalom.

Mivel az oktatás sok más diszciplínával határos terület, ezért a pszichológia, társadalom- és természettudományok, a jogi és közigazgatási szaknyelv bizonyos terminusai és jelentései is bekerültek a szótárba.

A szótári mikrostruktúrát, a szótár szerkezetét a szótárból vett példák alapján mutatjuk be az alábbiakban:

A kiemelt román címszót a magyar nyelvű ekvivalens vagy értelmezés követi:

activiza tevékenységre késztet, ösztönöz, aktivizál

Amennyiben egy szó több jelentésben is használatos, a jelentéseket arab számokkal különböztetik meg:

accreditare 1. akkreditálás, hivatalos elismerés; **2.** (hivatalos) meghatalmazás, felhatalmazás

A szószerkezetek sorrendje a következő: elől szerepelnek betűrendben azok, amelyeknek első tagja a címszó, és ezeket követik szintén betűrendben azok, amelyekben a címszó nem első tagként szerepel:

participare részvétel; ~ **colectivă** közös részvétel; **certificat de** ~ résztvevői bizonyítvány

Az összetett szavak ugyanilyen elv szerint épülnek be a címszóba:

pedagog 1. pedagógus, nevelő; **2.** felügyelő, nevelő (kollégiumban); ~ **şcolar** nevelő; ~ **de recuperare** gyógypedagógus; **psiho**~ gyógypedagógus

Amennyiben ugyanannak a szónak több szófaji értéke van, akkor ezt a szófaji rövidítéssel jelezték (a rövidítések jegyzéke a 15. oldalon található), római számokkal elkülönítve az egyes szófaji értékekhez kapcsolódó adatokat:

absurd I. *mn* képtelen, lehetetlen. – **II.** *fn* képtelenség, lehetetlenség, abszurdum

3.2.2. Magyar–román oktatásterminológiai szótár (Fazakas–Tódor, 2015)

A szótári munkálatokat Fazakas Emese és Tódor Erika végezte Péntek János és Benő Attila irányításával, szintén a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet keretei között. Ez a magyar–román szótár nem az első kötet „megfordítása”, hanem új címszójegyzéket készítettek úgy, hogy több, Magyarországon megjelent szótárt, lexikont, pedagógiai vonatkozású szakmunkát is felhasználtak hozzá. Nehézséget okozott azonban a szerkesztőknek a megfelelő román nyelvű terminológia megtalálása, mert mindkét oktatási rendszer folyamatosan változik, és vannak olyan jellemzők, amelyek csak az egyik érintett országban léteznek, ennek megfelelően a nevük is (vagyis a másik országban reáliának számítanak). A szótárban szerepelnek a standard magyar terminusváltozatok és a romániai magyar nyelvváltozatban meghonosodott kifejezések is. A szaknyelvi jelentések mellett valamennyi szócikk közli a leggyakoribb köznyelvi jelentéseket is.

A szótár 800 szócikket tartalmaz 440 oldalon; a szócikkek struktúrája megegyezik az előző, román–magyar nyelvpárú kötetével, de nézzük azért meg példaként az 'oktatás' szócikket:

oktatás 1. instruire, instrucție, învățare, predare; 2. lecție, curs; ~ *funkciói* funcțiile procesului de instruire; ~ *nyelve* limba de predare; ~ *szervezeti kerete* cadrul organizatoric al instrucției; ~ *tartalma* conținutul învățământului; *programozott* ~ instruire programată; *számítógépes* ~ instruire asistată de calculator

3.3. UNESCO-kiadványok

Az oktatás különböző témáiról szóló, többnyelvű UNESCO-sorozat köteteinek megjelenését 1973-ban kezdték el. Néhány közülük PDF-ben, szkennelt példányként elérhető a weben:

3.3.1. *Terminology of special education* (1. kiadás 1977, 2. kiadás 1983)

Ez a szójegyzék 184 terminust tartalmaz angol, francia, spanyol, orosz nyelveken, az UNESCO eredeti hivatalos nyelvein.

Nézzünk egy példát a szócikkek felépítésére:

special education

Def.: special education is a form of education provided for those who are not achieving or are unlikely to achieve through ordinary educational provision

Subtopics:

prevention and identification

handicaps

handicapped individuals and professional staff, support staff

schools, classes and other special provisions

methods

materials, teaching aims, education material, mechanical aids

3.3.2. *Terminology of technical and vocational education* (1. kiadás 1978, 2. javított kiadás 1984)

A szójegyzék 124 terminus tartalmaz arab, angol, francia, orosz és spanyol nyelven. A szótár (a makrostruktúra) az alábbi felépítésű:

- I. General terms relating to education.
- II. Terms relating to systems and structures of education.
- III. Terms relating to the content of technical and vocational education.
- IV. Terms relating to the teaching and learning process.
- V. Terms relating to guidance.
- VI. Terms relating to teaching staff, their qualifications and training.
- VII. Terms relating to training.
- VII. Terms relating to employment.

3.3.3. *Terminology of adult education* (1979)

Körülbelül 200 terminust tartalmaz nyelvenként, angol, spanyol és francia nyelven, kéthasábos szótári struktúrában.

3.3.4. *Terminology of scientific and technological education* (1984)

A szójegyzék arab, angol, francia, orosz és spanyol nyelvű. Az elődje egy 1981-ben megjelent egynyelvű angol szójegyzék volt *Glossary of terms used in science and technology education* címmel.

3.3.5. *TVETipedia Glossary*, <https://unevoc.unesco.org/home/TVETipedia+Glossary>

A TVETipedia nevű szójegyzék a műszaki és szakképzés területén általánosan használt kifejezések gyűjteménye angol nyelven. Ez egy olyan, több száz terminust tartalmazó terminoló-

giai adatbázis, amely oktatási terminusokról definíciókat és háttérinformációkat nyújt megbízható forrásokra támaszkodva.

A készítője és fenntartója az UNESCO-UNEVOC International Centre for Technical and Vocational Education and Training (TVET), amely az UNESCO műszaki és szakképzési központja. Fő feladata a tagállamok TVET-rendszerének megerősítése és korszerűsítése.

Nagyon sokrétű, sokféle adatot tartalmaz; nézzük meg ezek közül a 'soft skills' címszóhoz tartozó adatlapot (1. ábra). Látjuk, hogy elsőként a „szülőterminust” adja meg: 'skills', vagyis a címszó hiperonimáját, jobb oldalon a kapcsolódó terminusokat (itt 'hard skills' és 'generic skills') és egyéb információkat találunk. Maga a szócikk magja öt különböző definíciót és a forrásukat tartalmazza.

The screenshot shows the 'TVETipedia Glossary' interface. At the top, there is a search bar and a navigation menu with letters A through Z. The main content area is titled 'Soft skills' and includes a 'Parent term: Skills' section. Below this, there are four definition entries, each with a source. To the right, there is a 'Go further' section with links for 'Related terms', 'Further reading', and 'Related TVET Forum discussions'.

TVETipedia Glossary Search Glossary

A | B | C | D | E | F | G | H | I | J | K | L | M | N | O | P | Q | R | S | T | U | V | W | X | Y | Z

Soft skills

Parent term: Skills

- A set of intangible personal qualities, traits, attributes, habits and attitudes that can be used in many different types of jobs.
Source: UNESCO IBE 2013, Global
- The inter-personal and intra-personal skills required to be effective in the workplace.
Source: FAS, Ireland
- Non-job specific skills that are related to individual ability to operate effectively in the workplace
Source: EU commission (Progress) 2011, Europe
- Skills that are cross-cutting across jobs (see Job-specific skills) and sectors (see Sector-specific jobs) and relate to personal competences (confidence, discipline, self-management) and social competences (teamwork, communication, emotional intelligence)
Source: EU commission (Skills panorama) 2015, Europe

Go further

- Related terms
[Hard skills, Generic skills](#)
- Further reading: [Soft skills](#)
- Related TVET Forum discussions
[Looking for information on soft skills teaching](#)
[Communication skills in TVET](#)
[Soft Skills](#)

1. ábra: A 'soft skills' szócikk

3.4. Cedefop kiadványok: *European Centre for the Development of Vocational Training (Európai Szakképzésfejlesztési Központ)*

3.4.1. Glossary: *Quality in education and training (2011)*

Ez a szójegyzék 169 terminust tartalmaz angol, francia és német nyelven. A leírásból megtudjuk, hogy ez a szinténa a Cedefop által 2003-ban kiadott *Quality in training – La qualité dans la formation* című szótár bővített és frissített verziója.

3.4.2. Terminology of European Education and Training Policy

<https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/4117>

A szójegyzék 1. kiadása 2009-ben, a 2. kiadás 2014-ben jelent meg. Forrásként számos az oktatással kapcsolatos kiadványt, uniós irányelvet és ajánlásokat sorol fel. Tartalmazza a két korábban kiadott verzió bibliográfiai adatait is: Philippe Tissot (2004) *Terminology of vocational training policy – A multilingual glossary for an enlarged Europe*, és Cedefop (2008) *Terminology of European education and training policy – A selection of 100 key terms*. Mindkettőt a Publications Office tette közzé Luxembourgban. Az sajnos magából a szótárból nem derül ki, mi alapján válogatták ki éppen ezt a 130 szót. Az összeállítói ezeket az európai oktatási és képzési politika „kulcsterminusainak” nevezik. A szószeretet kétféle formában érhető el: van egy kisebb letölthető és egy teljes verzió.

A szótár tartalma 130 kulcs-terminus az európai oktatás és képzési politika területéről. A letölthető kötet spanyol, német, angol, francia, olasz, lengyel és portugál nyelveken tartalmaz adatokat. A PDF formátumban letölthető glosszárrium címszavai angol nyelvű betűrendben vannak felsorolva. A szótár makrostruktúrája: Tartalomjegyzék, Köszönetnyilvánítás, Bevezetés, Használati útmutató a szójegyzék használatához, Szójegyzék, Az egyes nyelvek (angol, spanyol, német, francia, olasz, lengyel és portugál) ábécé szerinti mutatói. A végén a fő referenciákat találjuk.

A szótári mikrostruktúra, vagyis egy szócikk az alábbi szerkezetű (lásd a 15. oldalon):

Term (in English)	Definition: gives the meaning of the term; Comment (optional): illustrates the definition; Source: indicates the origin of the information; Translation of the above elements in the other six languages, in the order indicated below: ES ..... DE ..... FR ..... IT ..... PL ..... PT .....
-------------------	--

Minden egyes szócikk le van fordítva a többi nyelvre is, tehát nem csak az ekvivalensek, hanem a definíció és a megjegyzések is.

Az oldalak szélén megjelenik az angol ábécé, és ha rákattintunk egy betűre, azzal „lapozunk” a szótárban. Nézzük meg találmra a „P” betűnél található címszavakat. Ezek a következők: (90) permeability of education and training systems, (91) post-compulsory education, (92) professional development, (93) programme of education or training. Tehát mindössze négy p betűvel kezdődő címszót tartalmaz a szótár.

Ugyanennek a szótárnak az online verziója több nyelvet tartalmaz, de ezek egyenlőtlenül vannak kitöltve adatokkal. Összesen 17 nyelv van benne: angol, spanyol, német, francia, olasz, portugál, görög, horvát, izlandi, litván, norvég, finn, szlovák, szlovén, svéd, török, román. A legördülő menü tartalmazza a magyar nyelv nyelvkódját, de nincs magyar nyelvű tartalom.

4. Összefoglalás

Ebben a tanulmányban azokat a nyelvi-terminológiai forrásokat derítettük fel, amelyek tartalmaznak oktatásterminológiai adatokat. Először bemutattuk azokat az európai és magyar szervezeteket, amelyek az oktatási terminológiához kapcsolhatók, külön kiemelve a Magyar Ekvivalencia és Információs Központ (MEIK) feladatkörét. Majd sorra vettük és elemeztük

azokat a szólistákat, szótárakat és adatbázisokat, amelyeket az UNESCO és az Európai Unió weboldalain találtunk, valamint azokat, amelyek magyar nyelvű terminológiát tartalmaznak (online és offline formában egyaránt). Úgy gondoljuk, hogy a felsőoktatás oktatási terminológiáját érdemes volna egy többnyelvű oktatásterminológiai adatbázisban összegyűjteni. Egy ilyen adatbázis tervét és az elkészítésének munkatervét egy másik írásunkban tettük közzé (lásd B. Papp–Fóris 2018). Ez az adatbázis az oktatási rendszerrel és végzettségekkel kapcsolatos hivatalos fordítások készítését és egységességét is segítené.

Megállapítottuk, hogy az oktatásterminológia terminusait magyar nyelven kizárólag a magyar vonatkozású glosszáriumok és szótárak tartalmazzák, konkrétan az oklevélmelléklet kézikönyv egyik alfejezete, a Nemfi, az ELTE, a Corvinus Egyetem online szólistái, valamint a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (Kolozsvár) magyar és román nyelvű szótárak. Jelenleg az egyetemek ezeket, valamint belső glosszáriumokat használnak; meglepetésünkre az Oktatási Hivatal nem használ sem saját terminológiai adatbázist vagy glosszáriumot, sem egyéb forrásokat. Az oklevélmellékletek mintáit az Europass weboldaláról lehet letölteni.⁹

Irodalom

- B. Papp, Eszter – Fóris Ágota 2018. Planning a multilingual database of higher education terminology. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 44/2: 595–610. <https://hrcak.srce.hr/218067>
- Benő Attila – Péntek János 2019. A terminológiastratégia szintjei és feltételei Erdélyben. In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.) *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. L'Harmattan–OFFI Zrt., Budapest. 59–72. <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyok/terminologiastrategiai-kihivasok-a-magyar-nyelvterületen>
- Fóris Ágota – Bölcskei Andrea 2019. Ajánlások a magyar terminológiastratégiához. In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.) *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. L'Harmattan–OFFI Zrt., Budapest. 140–164. <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyok/terminologiastrategiai-kihivasok-a-magyar-nyelvterületen>
- Szűcs Tibor 2002. Hungarológia. In: *Révai Új Lexikona*. Babits K. Kft., Szekszárd. X: 257–261.
- Szűcs Tibor 2019. Nyelv és kultúra egységében. *Hungarológia Évkönyv*. In: *Körkérdés*, 20/1:11–13.
- Tamás Dóra Mária 2019. A terminológiai adatbázisok mint a terminológiastratégia eszközei. In: Fóris Ágota – Bölcskei Andrea (szerk.) *Terminológiastratégiai kihívások a magyar nyelvterületen*. L'Harmattan–OFFI Zrt., Budapest. 105–119. <https://www.offi.hu/offi-akademia/kiadvanyok/terminologiastrategiai-kihivasok-a-magyar-nyelvterületen>
- Tamás Dóra Mária – Polácska Edina – Klenk Márk (megjelenés alatt). *A hiteles fordítás terminológiai támogatásának lehetőségei*.

Források

- 252/2004 Kormányrendelet = 252/2004 (VIII. 30.) számú Kormányrendelet. Magyar Közlöny. 123. (Hozzáférés: 2018. május 5.)
- Benő Attila – Fazakas Emese – Sárosi-Mardírosz Krisztina (eds.) 2009. *Román–magyar oktatásterminológiai szótár*. (*Dicționar român–maghiar de terminologie didactică*.) Anyanyelvűpolók Erdélyi Szövetsége. Sepsiszentgyörgy.
- Cedefop 2008. *Terminology of European education and training policy – A selection of 100 key terms*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Emberi Erőforrások Minisztériuma, <https://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma> (Hozzáférés: 2020. október 3.)
- English equivalents of frequently used Hungarian terms in tertiary education (2005) = Nemzeti Erőforrás Minisztérium 2005. *A felsőoktatásban gyakran használt angol kifejezések angol megfeleltetése*. <http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatas/dokumentumok/felsooktatasban-gyakran> (Hozzáférés: 2020. október 3.)
- Europass: <http://europass.hu>, <http://europass.hu/vegzettssegek-elismertetese>; <http://europass.hu/documents/oklevelmelleklet/Magyar.pdf> (Hozzáférés: 2020. október 2.)

⁹ A többnyelvű adatbázisban tervezett más (közép-európai) nyelvek esetlegesen már létező oktatásterminológiai szótáiról nem gyűjtöttünk adatokat.

- European Higher Education Area and Bologna Process, <http://www.ehea.info/> (Hozzáférés: 2020. október 2.)
- Fazakas Emese – Tódor Emese Mária 2015. *Magyar–román oktatásterminológiai szótár*. Anyanyelvpolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- <https://index.hu/belfold/2009/07/08/diploma/> [Joób Sándor: Helyesírási hibák kerültek az új diplomákba. Index: 2009.07.08.]
- Hungarian–English glossary of academic terms*, 2003. <http://seas3.elte.hu/seas/glossary.html> (Hozzáférés: 2020. október 3.)
- Innovációs és Technológiai Minisztérium, Felsőoktatásért, Innovációért és Szakképzésért Felelős Államtitkárság <https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/tudas-es-innovacio-menedzsmentert-felelos-allamtitkarsag> (Hozzáférés: 2020. október 3.)
- Magyar–angol szakszótár. Oktatásfejlesztési Observatórium Központ.*
<http://observatory.org.hu/observatory.org.hu/informaciotar/magyar-angol-szakszotar/index.html> (Hozzáférés: 2020. október 3.)
- Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, MAB, www.mab.hu (Hozzáférés: 2020. október 2.)
- Nemzeti Erőforrás Minisztérium, <http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatas/dokumentumok/2004-marcius-22-enkelt> [archív oldal] (Hozzáférés: 2020. október 3.)
- OFFI Zrt. (Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda), <https://www.offi.hu/hiteles-forditas/hiteles-forditas> (Hozzáférés: 2020. október 9.)
- Oklevélmelléklet kézikönyv: http://www.okm.gov.hu/letolt/nemzet/diploma_supplement_20030522.pdf [archív oldal] (Hozzáférés: 2020. október 8.)
- Oktatási Hivatal, Magyar Ekvivalencia és Információs Központ (MEIK). [oktatas.hu](http://www.oktatas.hu), <http://www.oktatas.hu>, https://www.oktatas.hu/kepesitesek_elismertetese/meik_oldalak (Hozzáférés: 2020. október 3.)
- Quality in education and training*, 2011. Cedefop, Luxembourg.
- Quality in training – La qualité dans la formation*, 2003. Cedefop, Luxembourg.
- Terminology of adult education*, 1979. UNESCO, Paris.
- Terminology of European Education and Training Policy*, <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/4064>; <https://europass.cedefop.europa.eu/education-and-training-glossary> (Hozzáférés: 2020. október 3.)
- Terminology of European Education and Training Policy*. 2009. 1st edition.
<http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/4064> (Hozzáférés: 2018. május 3.)
- Terminology of European Education and Training Policy*. 2014. 2nd edition. Publications Office of the European Union. Cedefop. Luxembourg.
<https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/4117> (Hozzáférés: 2020. október 2.)
- Terminology of special education*, 1977¹, 1983². UNESCO, Paris.
- Terminology of technical and vocational education*, 1978¹, 1984². UNESCO, Paris.
- The European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA), <http://www.enqa.eu/> (Hozzáférés: 2020. október 2.)
- The online glossary*, <https://europass.cedefop.europa.eu/education-and-training-glossary> (Hozzáférés: 2020. október 2.)
- Tissot, Philippe 2004. *Terminology of vocational training policy – A multilingual glossary for an enlarged Europe*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- TVETipedia Glossary*, <https://unevoc.unesco.org/home/TVETipedia+Glossary> (Hozzáférés: 2020. október 2.)

Fóris, Ágota – B. Papp, Eszter

The terminology of higher education – reference works and databases

Our paper aims to examine the choice of reference works in the field of educational terminology. In this study, we examine the organizational and educational environment of educational terminology in Hungary and the European Union, as well as the relevant glossaries, dictionaries, and databases currently available, and the languages, in which they contain educational terms. We conclude that Hungarian terms of educational terminology are included only in Hungarian-related glossaries and dictionaries.